

ΙΑΤΡΟΥ Γ. Α. ΜΑΡΙΝΟΥ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ
ΕΙΣ
ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΗΜΗΝ & ΤΗΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΝ

Ο ΝΟΜΟΣ ΤΗΣ ΑΙΤΙΟΤΗΤΟΣ, ΤΟ ΕΙΜΑΡΜΕΝΟΝ ΚΑΙ Η ΕΛΕΥΘΕΡΑ ΒΟΥΛΗΣΙΣ
"Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΟΥΑΝΤΑ ΚΑΙ Η ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΑΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΟΥ,"
(PLANCK - HEISENBERG)

ΜΙΑ ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΕΝΟΠΟΙΗΣΕΩΣ
ΤΩΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ &
ΤΩΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

ΑΘΗΝΑΙ
1 9 5 5

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΙΑΤΡΟΥ Γ. Α. ΜΑΡΤΙΝΟΥ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΕΙΣ

ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΗΜΗΝ & ΤΗΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΝ

Ο ΝΟΜΟΣ ΤΗΣ ΑΙΤΙΟΤΗΤΟΣ, ΤΟ ΕΙΜΑΡΜΕΝΟΝ ΚΑΙ Η ΕΛΕΥΘΕΡΑ ΒΟΥΛΗΣΙΣ

“Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΚΥΑΝΤΑ ΚΑΙ Η ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΑΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΟΥ,”

(PLANCK - HEISENBERG)

ΜΙΑ ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΕΝΟΠΟΙΗΣΕΩΣ
ΤΩΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ &
ΤΩΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

ΑΘΗΝΑΙ
1 9 5 5

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

Πάν αντίτυπον δέον να φέρη την ιδιόχειρον υπογραφήν του συγγραφέως.

[Handwritten signature]

Κωνσταντίνος

*Κωνσταντίνος
Κωνσταντίνος Κωνσταντίνος
Κωνσταντίνος Κωνσταντίνος*

24-4-57

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

Φιλοσοφούντα με δεῖ ζῆν
καὶ ἐξετάζοντα ἑμαυτὸν καὶ τοὺς ἄλλους.
(* Ἀπὸ τῆν ἀπολογία τοῦ Σωκράτους)

Π Ρ Ο Λ Ο Γ Ο Σ

Ἡ ἀνάγνωσις μιᾶς οἰασδῆποτε συγγραφῆς ἱστορίας τῆς Φιλοσοφίας γεννᾷ τὴν ἀπορίαν ἐνώπιον μιᾶς τόσοῦν μεγάλης ποικιλίας ἀντιλήψεων καὶ συστημάτων. Ὅσον πλουσία εἶναι ἡ φιλοσοφικὴ ὀρολογία, ἡ ἀντιπροσωπεύουσα τὰ κατὰ τοὺς διαφόρους καιροὺς ρεύματα, ὥστε πολλοὶ ἐρασιτέχνη ἀποδειλιούν καὶ παραιτοῦνται, ἐνῶ φλογίζονται ἀπὸ ἀναζήτησιν καὶ φιλομάθειαν, διότι προσκρούουν εἰς ἓνα κυκεῶνα ἀκαταλήπτων ἔρων.

Ἀντιμετωπίζοντες τὴν ἔλλειψιν μιᾶς ἀπλοποιητικῆς μελέτης, δυναμένης νὰ δώσῃ μίαν διέξοδον εἰς τὰς ὑπαρχούσας ἀντιγνωμίας καὶ νὰ συμπεριλάβῃ, εἰ δυνατόν, τὰ πάντα, διὰ μιᾶς ἐνιαίας ἐξηγήσεως εἰς ἓνα ἀπλοῦν τύπον, ἀναλαμβάνομεν, μὲ τὸ ἐν ὄψει ἔργον μας, τὸ δυσχερέστατον ἐγχείρημα μιᾶς ἀποπείρας πρὸς σύμπτυξιν καὶ ἐνοποιήσιν τῶν φιλοσοφικῶν συστημάτων καὶ τῶν προβλημάτων τῆς Φιλοσοφίας.

Ἐνας ὁρόμος σύντομος καὶ ἐπαγωγός, πρὸ νὰ δδηγῇ, ἀν ὄχι στὴ λύσει, τοῦλάχιστον στὴν κατανόησι τῆς φύσεως τῶν προβλημάτων, ἴσως εἶναι δυνατόν νὰ προκύψῃ ἀπ' αὐτὴν τὴν ἀπλοποιητικὴν προσπάθειαν. Ἀπευθυνόμενοι ἰδίως πρὸς ἐρασιτέχνας, ἀποβλέπουμε μὲ τὴ μελέτη μας νὰ εὐκολύνουμε ἐνδεχομένως τὸ δρόμο, πρὸ δδηγεῖ στὴν ἀναζήτησι τῆς ἀληθείας, ἀπλοποιώντας, ἀναλύοντας, γενικεύοντας, ἐπιδιώκοντας νὰ φθάσουμε εἰς πρωτογενεῖς ἀπλᾶς ἐννοίας, εἰς τὰ πρωτογενῆ συστατικά, τρόπον τινὰ εἰς τὰ ἀπλᾶ χημικὰ στοιχεῖα.

Ἐὰν αὐτὸ τὸν ἀντικειμενικὸ σκοπὸ τὸν ἐπιτυγχάνουμε καὶ ἀν εἶναι ἢ δὲν εἶναι δυνατὴ, διὰ τῆς μεθόδου πρὸ ἐγκαινιάζουμε, ἡ ἀπάντησις εἰς τὰ μεγάλα ἐρωτήματα, πρὸ διακρίνουν καὶ τοποθετοῦν ὑψηλὰ τὸν ἄνθρωπο, αὐτὸ θὰ τὸ κρίνουν οἱ ἱκανοὶ πρὸς διαγνώσιν ἀναγνώσται.

Ἡ μελέτη μας δὲν εἶναι παρὰ προσπάθεια ἀπλοποιητικὴ καὶ συγχωνευτικὴ, ἀποβλέπουσα εἰς μίαν δυνατὴν ἐνοποιήσιν τῶν φιλοσοφικῶν συστημάτων καὶ προβλημάτων. Εἶναι ἀρκετὸν δι' ἡμᾶς,

ἐὰν θὰ ἐπιτύχη, ἔστω, νὰ δείξῃ τοὺς ὁρίμους ποὺ ἠκολούθησαν οἱ ἄνθρωποι εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀναζητούντας τὴν Ἀλήθειαν.

Στηριζόμεθα ἐπὶ τῆς προϋποθέσεως ὅτι ἡ ἔννοια τῆς φιλοσοφικῆς ἐλευθερίας εἶναι μία ἔννοια ἀρνητικῆ τῆς ἐννοίας τῆς αἰτιότητος, ἡ προϋπόθεσις δὲ αὐτὴ ἀποτελεῖ δι' ἡμᾶς πρόδηλον ἢ αὐτοφανῆ ἀλήθειαν. Ἐπὶ τῆς θεμελιώδους αὐτῆς προϋποθέσεως βασιζονται καὶ τὰ τελικὰ συμπεράσματα. Ἐὰν ἡ μία ἔννοια ἀποτελεῖ ἀρνησιν τῆς ἄλλης, ἡ ταυτόχρονος παραδοχὴ καὶ τῶν δύο ἀποτελεῖ ἀντίφασιν. Ἔτσι, λοιπόν, ἐπάνω εἰς μίαν ἀντίφασιν οἰκοδομεῖται ὁλόκληρος ἡ ζωὴ μας, ἐπάνω στὴν ἀντίφασιν τοῦ νὰ δεχόμεθα καὶ νὰ ἀρνούμεθα συγχρόνως τὸ ἴδιο πρᾶγμα.

Αἰτιότης καὶ αὐτεξούσιον.

Περὶ ἑργῶς οἱ ἄνθρωποι δεχόμεθα ἀδιαμαρτυρήτως ὅτι τὸ ἴδιο πρᾶγμα εἶναι καὶ δὲν εἶναι. Χωρὶς δυσκολίαν καὶ χωρὶς σαφῆ ἀντίληψιν μιᾶς τόσοσ ἡ ἀνακολουθίας, γίνεται δεκτὸν ἀπὸ ὄλους μας, αὐθορμήτως καὶ ἀδιάστως, ὅτι ὁ ἀριθμ. 2 εἶναι 2 καὶ συγχρόνως ὅτι δὲν εἶναι 2 καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Αὐτὴν τὴν ἀντίφασιν πρόκειται νὰ ἀποκαλύψωμεν διὰ τῆς μελέτης μας εἰς ἐκείνους, οἵτινες δὲν τὴν ὑποπτεύονται, καὶ ἐν συνεχείᾳ νὰ ἐρωτήσωμεν, πῶς εἶναι δυνατόν ἀφοῦ ἡ ζωὴ μας εἶναι συγχρόνως θέσις καὶ ἀρνήσις τῆς θέσεως νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν γνῶσιν.

Τὸ θέμα αὐτό, ποὺ θὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ, ἀποτελεῖ τὴν πλέον θξιόλογον ἐπιστημονικὴν καὶ συγχρόνως φιλοσοφικὴν ἐπικαιρότητα.

Ἄν καὶ τὸ πρόβλημα αὐτὸ εἶναι πολὺ παλαιόν, ἀπέκτησε προσφάτως ὄλως ἰδιαιτέραν σπουδαιότητα, ἀφ' οἴτου ἡ νεωτέρα Φυσικὴ ἔθεσεν ὑπὸ ἀμφισβήτησιν τὰς θεμελιώδεις βάσεις ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐστηρίζετο ἡ ἐπιστήμη ἀπὸ τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ ἐντεῦθεν.

Τὴν ἀρχὴν τῆς αἰτιότητος—τὸν Νόμον τῆς Ἀνάγκης.

Ἐπὶ τὸ ἐπιστημονικὸν οἰκοδόμημα διερχόμεθα εἰς τὰ θεμέλιά του, ἢ ἡ ἀρχὴ τῆς αἰτιότητος, ἀποτελοῦσα ἐπὶ ἓνα διάστημα φαινομενικῶς τὸ μοναδικὸν σχεδὸν ἔρεισμα, ἐκλονίσθη, καὶ κατὰ συνέπειαν καὶ ὄλοι οἱ νόμοι τῆς Μηχανικῆς καὶ Φυσικῆς ἐφάνησαν ἀνεπαρκεῖς. Αἱ μεγάλαι ἀνακαλύψεις τῆς νεωτέρας φυσικῆς καὶ αἱ σχετικαὶ θεωρίαι περὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἀρχιτεκτονικῆς τοῦ ἀτόμου ἐπλησίασαν πολὺ τὴν Ἐπιστήμην μὲ τὴν Φιλοσοφίαν καὶ κατέστησαν ἀναγκαίαν καὶ ἀπαραίτητον εἰς τοὺς ἐπιστήμονας τὴν φιλοσοφικὴν θεώρησιν τῆς φύσεως.

Ἄλλ' εἰς τὴν Φιλοσοφίαν, καὶ ἀπὸ γνωσιολογικῆς ἀπόψεως, οὐδέποτε ἡ ἀρχὴ τῆς αἰτιότητος εἶχε θεωρηθῆ ὡς μίᾳ ἀκλόνητος ἀρχή. Εἰς τὴν Φιλοσοφίαν ἡ ἀρχὴ αὐτὴ εὕρισκετο ἀνέκαθεν ἀντιμέτωπος τῆς ἀντιφατικῆς ἐννοίας περὶ αὐτεξουσίου.

Τὸ πρόβλημα δὲ αὐτὸ μεταξὺ ντετερμινισμοῦ καὶ ἰντετερμινισμοῦ, ὡς τοῦτο φαίνεται ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τῆς Φιλοσοφίας, ἀπησχόλησε ματαίως, χωρὶς νὰ δοθῆ ὀριστικὴ λύσις, τοὺς μεγαλυτέρους σοφοὺς ἐπὶ ὀλοκλήρους αἰῶνας.

Ἐάν διὰ τοὺς ἐπιστήμονας φαίνεται τὸ πρόβλημα νέον, διὰ τὴν Φιλοσοφίαν ἔμως εἶναι πολὺ παλαιόν, χρονολογούμενον ἀπὸ τῆς ἐποχῆς, ποῦ ἀνεφάνη ἐπὶ τῆς Γῆς σκεπτόμενος ἄνθρωπος.

Δὲν ὑπάρχει σκέψις, δὲν ὑπάρχει νοῦς καὶ διανόησις, δὲν ὑπάρχει ἀνθρώπινη ζωὴ καὶ ἀλήθεια, χωρὶς τὴν αἰτιότητα καὶ τὸ αὐτεξούσιον μαζί. Ἡ ἀλήθεια, τὸ μέγιστον αὐτὸ πρόβλημα τῆς γνώσεως, εἶναι τὸ ἴδιο μητρικὸν πρόβλημα τῆς ἐν λόγῳ ἀντιφάσεως.

Μεταξὺ τῶν δύο ἀντιφατικῶν ἐννοιῶν, τῆς αἰτιότητος καὶ τῆς φιλοσοφικῆς ἐλευθερίας, δύνανται νὰ τοποθετηθοῦν ὅλα τὰ προβλήματα τῆς Φιλοσοφίας. Ὅλα μαζί ἐξαρτῶνται ἀπὸ ἓνα καὶ μόνον.

Ἡ σκέψις μας, ἡ λογικὴ μας, τὰ δεδομένα τῶν αἰσθήσεών μας, ὅλη ἡ διανοητικὴ μας ὑπαρξὶς εἶναι ἡ συνισταμένη δύο μόνον πραγμάτων, ἐκ διαμέτρου ἔμως ἀντιφατικῶν, δύο ἀντιφατικῶν πρωτογενῶν στοιχείων δυναμένων νὰ παρασταθοῦν μὲ τὰ σύμβολα + καὶ —, ἐνὸς θετικοῦ καὶ ἐνὸς ἀρνητικοῦ. Δὲν ἀλλάζουν ποτέ, εἶναι πανταχοῦ παρόντα καὶ πάντοτε τὰ ἴδια, ἀδιάφορον ἂν ἐμφανίζωνται μὲ μίαν ποικίλην ὀνοματολογίαν· π. χ. ὡς ὑποκείμενον καὶ ἀντικείμενον, ἐγὼ καὶ μὴ ἐγώ, ψυχὴ καὶ σῶμα, ὕλη καὶ πνεῦμα, αἰτιότης καὶ αὐτεξούσιον, συγχεῖναι καὶ εἶναι, ντετερμινισμὸς καὶ ἀπροσδιοριστία, φαινόμενον καὶ πρᾶγμα καθ' ἑαυτό. Αὐτὰ τὰ δύο, καὶ μόνον αὐτά, ἂν καὶ ἡ βαθυτέρα φύσις τους μᾶς διαφεύγει, εἶναι, φαίνεται, ἐκεῖνα ποῦ συνθέτουν ὅλην τὴν ἀπεριόριστον ποικίλιαν τῶν λέξεων καὶ τῶν ἐννοιῶν.

Διὰ τῆς μελέτης μας εἰσάγεται, ὡς πρωτότυπος ἰδέα, ἡ εἰκὼν τῆς ἐπονομαζομένης «Γνωσιολογικῆς ἀντιφατικῆς κλίμακος».

Ἡ ἐν λόγῳ κλίμαξ, τὴν ὁποίαν ὀφείλει ὁ ἀναγνώστης νὰ προσέξῃ ἰδιαιτέρως, ὅπως αὕτη ἀπεικονίζεται ἀμέσως κατωτέρω, εἶναι τὸ μέσον, ὅπερ χρησιμοποιοῦμεν εἰς τὴν τολμηράν μας ἀπόπειραν, ἀπλοποιήσεως καὶ ἐνοποιήσεως τῶν φιλοσοφικῶν συστημάτων καὶ τῶν προβλημάτων τῆς Φιλοσοφίας.

ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΑΛΗΘΕΙΑ;

ΔΥΟ ΠΡΩΤΟΓΕΝΗ ΣΤΟΙΧΕΙΑ: ΤΟ ΘΕΤΙΚΟΝ ΚΑΙ ΤΟ ΑΡΝΗΤΙΚΟΝ

Δέν ὑπάρχει θέμα στή Φιλοσοφία πού νά μὴν ἔχη ἐξαντλητικῶς ἐξετασθῆ ἀπὸ τόσους πολλοὺς μεγάλους καὶ μικροὺς σοφοὺς τῆς ἀρχαιότητος καὶ τῶν νεωτέρων χρόνων. Ἄν καὶ τὰ μεγαλύτερα τῶν προβλημάτων ἦσαν, εἶναι καὶ θὰ παραμείνουν ἅλυστα, διότι ἅλυστον παραμένει ὡς τώρα καὶ θὰ παραμείνη τὸ μητρικὸν πρόβλημα ἀπὸ τὸ ὁποῖον ὅλα τὰ ἄλλα γεννῶνται, οὐδέποτε ἐν τούτοις πρόκειται νά χάσουν τὴν ἐπικαιρότητά τους.

Αὐτὰ ἀκριβῶς τὰ προβλήματα διὰ νά τὰ ἀντιμετωπίσετε μὲ ἐπιτυχίαν, θὰ πρέπει εἰσαγωγικῶς νά ἐννοήσετε κατὰ βάθος τὴ σημασία καὶ τὴ διαφορὰ ἀνάμεσα σὲ δύο ἐννοιες, τίς ὁποῖες, ἔάν δέν μπορέσετε νά συλλάβετε καὶ νά τίς κατακτήσετε σὲ ὅλη τους τὴν ἔκτασι καὶ τὸ βάθος, μάταια θὰ προσπαθῆτε νά μυηθῆτε εἰς τὰ μυστικά τῆς Φιλοσοφίας.

Μάταια θὰ προσπαθῆτε, χωρὶς αὐτὲς τίς δύο ἐννοιες, νά συλλάβετε τὴν ἀλήθεια καὶ νά ἀποκτήσετε οἵανδήποτε γνῶσιν. Εἶναι τὰ δύο σκέλη τοῦ μητρικοῦ προβλήματος, ἡ αἰτιότης ἀφ' ἑνὸς καὶ τὸ αὐτεξούσιον ἀφ' ἑτέρου, δύο ἐννοιες, πού δέν εἶναι παρὰ σύμβολα δύο ἄλλων ἀγνώστων παραγόντων (X), δύο, ὡς ποῦμε, πρωτογενῶν στοιχείων, ἑνός, οὕτως εἰπεῖν, θετικοῦ καὶ ἑνός ἄλλου ἀρνητικοῦ. Αὐτὰ εἶναι ἐκεῖνα, πού ἀποτελοῦν τὴν ἀρχαῖκὴν οἰκοδομικὴν ὕλην καὶ πού εὗρισκονται κρυμμένα μέσα εἰς οἵανδήποτε λέξιν καὶ εἰς οἵανδήποτε ἐννοιαν. Τὸ πρόβλημα τῆς Ἀληθείας καὶ τῆς Γνώσεως εἶναι πρόβλημα αἰτιότητος - αὐτεξουσίου. Καμμία γνῶσις καὶ καμμία ἀλήθεια δέν ὑπάρχει χωρὶς αὐτὰ τὰ δύο ἀντιφατικὰ σκέλη, τὸ θετικὸν καὶ τὸ ἀρνητικόν. Μὲ τὸ πρῶτο βῆμα πού κάνουμε, ὅταν ἀνοίξουμε τὴν πόρτα γιὰ νά εἰσέλθουμε στή Φιλοσοφία, βρισκόμαστε ἀντιμέτωποι τοῦ ἰδίου πάντοτε προβλήματος. Ἄν καὶ εἶναι ἓνα καὶ μοναδικόν αὐτὸ τὸ οὕτως εἰπεῖν μητρικόν, διασκορπίζεται σὲ πολλά, ἄπειρα θυγάτρια προβλήματα.

Εἶναι αὐτὸ τὸ ἴδιο πού λέγεται εἰς τὴν φιλοσοφικὴν ὀρολογίαν καὶ ὄντολογικόν καὶ πού δέν πρόκειται ποτὲ νά κατανοηθῆ, ἔάν δέν συλλάβετε τὰ δύο πρωτογενῆ συστατικά. Αὐτὰ τὰ δύο τὸ (+) καὶ τὸ (—) πού συνυπάρχουν κρυμμένα μέσα εἰς ὅλες τίς λέξεις καὶ τίς φράσεις, μπορεῖτε νά τὰ ἀναγνωρίσετε εὐκολώτερα

ἐὰν ἀνατάμετε δύο ἔννοιες, πολὺ κοινές, πού ἐκφράζονται μὲ τις λέξεις Αἰτιότης καὶ Αὐτεξούσιον.

Εἶναι ἀναντίρρητον ὅτι καὶ τὰ δύο αὐτά, ἡ αἰτιότης καὶ τὸ αὐτεξούσιον, ἂν καὶ ἀντιφατικά, εἶναι εἰς ὅλους μας αὐταπόδεικτα. Δὲν χρειάζεται καμμία ἰδιαιτέρα ἀπόδειξις διὰ νὰ δεχθοῦμε ὅτι τὸ κάθε τι ἔχει τὴν ὠρισμένην αἰτίαν του καὶ ὅτι ἐκ τοῦ μηδενός, ἄνευ αἰτίας, τίποτε δὲν γεννᾶται.

Ἄλλὰ καὶ τὸ ἀντίθετον, ὅτι κάτι ἤμπορεῖ νὰ προέλθῃ ἄνευ αἰτίας ἐκ τοῦ μηδενός, τὸ δεχόμεθα ὅλοι μας ὑποχρεωτικῶς ὡς αὐτονόητον. Αὕτῃ ἡ δευτέρα ἔννοια, ὅτι κάτι εἶναι δυνατὸν νὰ προέλθῃ ἄνευ αἰτίας, ἐκ τοῦ μηδενός, εἶναι ἀναλυτικῶς ἡ περιφημος εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας ἔννοια τῆς ἐλευθέρου βουλήσεως.

Ὅταν μὲ τόσῃν ἀπλοϊκότητι καὶ μὲ τόσῃν ἀφέλειαν ὅλοι μας πιστεύουμε πὼς ἔχουμε τὴν δυνατότητα νὰ παίρνομε ἐκάστοτε ἐτούτῃ ἢ τὴν ἄλλη ἀπόφασιν, ὅταν ὀλοένα ἐπικρίνομε τὴν συμπεριφορὰ μας καὶ μετανοοῦμε διὰ τὰ τυχόν σφάλματά μας, ἄρνούμεθα ἐν ἀγνοίᾳ μας τὴν πρὸ ὀλίγου αἰτιοκρατικὴν νοοτροπίαν μας. Χωρὶς γὰρ νὰ τὸ ἀντιλαμβανώμεθα, παρασυρόμεθα εἰς τὴν ἀντίφασιν ὅτι κάτι εἶναι δυνατὸν νὰ προέλθῃ ἄνευ αἰτίας, ἐκ τοῦ μηδενός. Ἄλλ' αὐτὸ τὸ τελευταῖον εἶναι ἄρνησις τῆς λογικῆς ἀναγκαιότητος καὶ δὲν διαφέρει σὲ τίποτε ἀπὸ τὸ $2+2=5$.

Αὕτην τὴν ἀπίστευτην παραδοξότητα, εἰς τὴν ὅποιαν ὅλοι μας εἴμεθα ἐκ γενετῆς ὑπόδουλοι, πρόκειται νὰ σᾶς ἀποκαλύψωμεν. Ὅτι ὑπάρχει μία θετικὴ λογικὴ ἀναγκαιότης καὶ μία ἄλλη ἀρνητικὴ λογικὴ ἀναγκαιότης, ὅτι δεχόμεθα ὅλοι μας τὸ $2+2=4$ καὶ ἐπίσης τὸ $2+2=$ ὄχι 4 θὰ προσπαθήσωμεν νὰ σᾶς ἀποδείξωμεν.

Πρόκειται ἀκριβῶς νὰ σᾶς ἀποκαλύψωμεν τὸν μυστηριώδη μηχανισμόν τοῦ γνωστικοῦ μας ὄργάνου, ἕνα μηχανισμόν ἀντιφατικόν, ὃ ὁποῖος δέχεται καὶ ἀναιρεῖ συγχρόνως τὸ ἴδιον πρᾶγμα καὶ μᾶς παρασύρει εἰς μίαν ἀληθῆ γελιοποίησιν.

Ποῖος εἶναι λοιπὸν αὐτὸς ὁ μηχανισμὸς τῆς λειτουργίας τοῦ γνωστικοῦ μας ὄργάνου; Ποῖαι εἶναι αἱ βάσεις ἐπὶ τῶν ὁποίων θεμελιοῦται ἡ Γνώσις; Ποῖα εἶναι τὰ μέσα, ἅτινα διαθέτει τὸ γνωστικόν μας ὄργανον κατὰ τὴν ἐπιτέλεσιν τῆς λειτουργίας του;

Πῶς καὶ κατὰ ποῖον τρόπον νὰ ἐξηγηθῇ ἡ βεβαιότης πού ἔχομεν περὶ τῆς ὑπάρξεώς μας καὶ ἀκόμη ὅτι, ἀνεξαρτήτως πρὸς ἡμᾶς, ὑφίσταται μετὰ βεβαιότητος καὶ ὁ ἀντικειμενικὸς κόσμος; Αὕτην ἀκριβῶς τὴν βεβαιότητα, πού ἔχομεν διὰ τὴν ὑπαρξίν μας καὶ διὰ τὴν ὑπαρξίν τοῦ ἀντικειμενικοῦ κόσμου, θὰ προσπαθήσωμεν, ἐφ' ὅσον εἶναι δυνατόν, νὰ κατοχυρώσωμεν μὲ τὴν ἐρευναν τοῦ γνωστικοῦ μας ὄργάνου.

Δὲν φαίνεται καὶ πολὺ δύσκολο νὰ καταλάβουμε ὅτι αὐτὸ τὸ ὑπὸ ἔρευναν ὄργανον τῆς Γνώσεως, ποὺ λέγεται καὶ νοῦς ἢ ὅπως ἄλλοιῶς θέλετε, εἶναι ἡ συνισταμένη δύο πραγμάτων ἐκ διαμέτρου ἀντιφατικῶν.

Δύο πρωτογενῆ συστατικά, συγκεραζόμενα εἰς διαφόρους ἀναλογίας, ἓνα θετικὸν καὶ ἓνα ἀρνητικόν, συνθέτουν ὅλα τὰ ὑπάρχοντα εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ γνωστικοῦ μας ὄργάνου μέσα. Εἶναι νὰ ξέρετε νὰ τὰ ζητήσετε, γιατί καμουφλαρισμένα ὅπως εἶναι, μᾶς ἀποκρύπτουν τὴν ταυτότητά τους. Ζητήσατέ τα παντοῦ καὶ θὰ τὰ βρῆτε μέσα εἰς ὅλες τις ἔννοιες, τις λέξεις καὶ τις φράσεις, ἀλλὰ πολὺ εὐκολώτερον μέσα εἰς τις δύο ἀντιφατικὰς ἔννοιες, ποὺ ἐκφράζονται μὲ τὰς λέξεις Αἰτιότης καὶ Αὐτεξούσιον. Αὐτὰς οἱ δύο ἔννοιες, ποὺ δὲν ἠμποροῦμε νὰ τις ἀποχωρισθοῦμε οὔτε στιγμή, εἶναι ἀνάγκη νὰ μελετηθοῦν μὲ πολλὴ προσοχή. Εἶναι τὸ πλεόν ἀκατανόητο πρᾶγμα. Γίπτε δὲν γίνεται ἄνευ αἰτίας, ἀλλὰ καὶ τὸ πᾶν δημιουργεῖται ἄνευ αἰτίας. Αὐτὸ εἶναι τὸ μέγα μυστήριον τῆς ὑπάρξεώς μας, ἡ ἀντίφασις αὐτῆ, τὴν ὁποῖαν ὅλοι μας δεχόμεθα ἀσυναίσθητα καὶ ἀβίαστα σὰν κάτι φυσικὸ καὶ αὐτονόητο.

Καὶ ἐνῶ ἡ παραδοχὴ τοῦ ἐνὸς ἀναιρεῖ τὸ ἄλλο, παρὰ ταῦτα δὲν εἶναι ἀνθρωπίνως δυνατὸν νὰ ἀπορριφθῆ οὔτε τὸ ἓνα οὔτε τὸ ἄλλο. Αὐτὰ τὰ δύο λοιπόν, ἡ αἰτιότης καὶ τὸ αὐτεξούσιον συμβολίζουν, νομίζομεν, τὰ δύο μοναδικὰ μέσα, ἅτινα διαθέτει τὸ γνωστικὸν μας ὄργανον εἰς τὴν ἐπιτέλεσιν τῆς γνωστικῆς του ἀποστολῆς. Δὲν πρόκειται περὶ ὑπερβολῆς. Ὅλη αὐτὴ ἡ ἀπειρος ποικιλία, ἡ ἀπεραντοσύνη τῶν λέξεων, ἔχουν μίαν κοινὴν καταγωγὴν: τὴν ἀντίφασιν τοῦ θετικοῦ καὶ τοῦ ἀρνητικοῦ, τῆς αἰτιότητος - αὐτεξουσίου.

Αὐτὰ τὰ δύο πρωτογενῆ στοιχεῖα ἠμπορεῖτε νὰ τὰ ὀνομάσετε ὅπως θέλετε: ὕλη καὶ πνεῦμα — αἰτιότης καὶ αὐτεξούσιον — ἐγὼ καὶ μὴ ἐγὼ — ὑποκείμενον καὶ ἀντικείμενον — φαινόμενον καὶ πρᾶγμα καθ' ἑαυτὸ καὶ οὔτω καθ' ἑξῆς, ἀδιάφορον, εἶναι πάντοτε τὰ ἴδια. Ἡ βαθυτέρα τους οὐσία, ἡ καθ' ἑαυτὸ φύσις τους μᾶς διαφεύγει, ἠμποροῦμε ὅμως νὰ τὰ ἀνιχνεύσουμε μέσα εἰς ὅλες τις φράσεις καὶ τις λέξεις καὶ τὰ ὀνομάζουμε διὰ λόγους συντομίας θετικὸν καὶ ἀρνητικὸν πρωτογενῆς στοιχεῖον, χωρὶς ὅμως νὰ εἶναι ἀνθρωπίνως δυνατὸν ποτὲ νὰ συλλάβουμε ἐκεῖνο ποὺ κρύβεται στὸ βάθος.

Εἶναι ἐκτὸς ἀμφιβολίας ὅτι ἡ ἐν λόγῳ ἀντίφασις μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν συμβόλων τοῦ (+) καὶ τοῦ (—), ποὺ καλοῦνται νὰ παραστήσουν διὰ λόγους συντομίας τὸ ἀσύλληπτον ἀντίκρουσμα ὅλων τῶν λέξεων καὶ τῶν ἐννοιῶν, ἡ ἀντίφασις αὐτῆ ποὺ πλεόν εὐκόλα ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ εἰς ἔλους μας προσιτὴ μέσα εἰς τοὺς δύο ἀντιφατικοὺς ὅρους: αἰτιότης καὶ αὐτεξούσιον, ἡ ἀντίφασις αὐτῆ καὶ μόνη ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τῆς προαιωνίου διαμάχης

εἰς τὴν Φιλοσοφίαν διὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Γνώσεως. Εἶναι ὁ μέγας γρίφος, μέσα ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἀναπηδᾷ ἡ Γνώσις καὶ ἡ Ἀλήθεια, ἂν αὐτὰ τὰ δύο πράγματα ὑπάρχουν.

Ἡ βαθεῖα λοιπὸν κατανόησις τῆς διαφορᾶς μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν ἐννοιῶν θ' ἀποτελέσῃ τὴν ἀφετηρίαν εἰς τὸ ἐσκίνημά μας διὰ τὴν εὔρεσιν τῆς ἀληθείας.

Χωρὶς τὴν πλήρη κατανόησιν τῆς μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν ἐννοιῶν ἀντιφάσεως, Φιλοσοφία δὲν ὑφίσταται. Αὕτη δὲ ἀκριβῶς ἡ ἀναγνώρισις ὅτι ἡ μία ἐννοια εἶναι ἀρνησις τῆς ἄλλης, ἀποτελεῖ, κατὰ μίαν ἀνάλογον γνώμην τοῦ Schopenhauer, τὴν ὁροθετικὴν γραμμὴν τὴν διακρίνουσαν τὰς φιλοσοφικὰς κεφαλὰς ἀπὸ τὰς μὴ τοιαύτας.

Δὲν ὑπάρχουν πολλὰ προβλήματα φιλοσοφίας. Ἐνα καὶ μόνον ὑπάρχει ἀπὸ τὸ ὁποῖον ὅλα τὰ ἄλλα ἐξαρτῶνται. Τὸ πρόβλημα τοῦ ντετερμινισμοῦ - ἐλευθέρως βουλήσεως ἢ αἰτιότητος - αὐτεξουσίου, τὸ πρόβλημα τοῦ θετικοῦ καὶ τοῦ ἀρνητικοῦ, τὸ πρόβλημα δύο ἐννοιῶν ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεώς των, ἀμοιβαίως ἀντιφατικῶν καὶ ἀμοιβαίως ἐξηρημένων, Μετ' αὐτοῦ εἶναι ἀρρήκτως συνδεδεμένον, ὡς ταυτιζόμενον, τὸ πρόβλημα τῆς ἀληθείας καὶ γνώσεως καὶ ἐντεῦθεν ὅλα τὰ ἄλλα γενικὰ καὶ εἰδικὰ προβλήματα φιλοσοφίας. Στὴν ἀρχὴ πρόκειται, λοιπὸν, νὰ καταπιαστοῦμε μὲ μιὰ λεπτομερῆ ἐπεξήγησιν τῶν δύο αὐτῶν ἐννοιῶν, πὺθ' ἀποτελέσῃ, τρόπον τινά, τὴν εἰσαγωγὴν σ' ὅ,τι νομίζουμε πὺθ' ἔχουμε τὴν δύναμιν νὰ προσφέρουμε. Ἀνάμεσα λοιπὸν στὶς δύο αὐτὲς ἐννοιαι, τῆς αἰτιότητος καὶ τοῦ αὐτεξουσίου, πρόκειται νὰ τοποθετηθοῦν ὅλα τὰ προβλήματα τῆς Φιλοσοφίας καὶ ἀπὸ τὴν λύσιν τῆς ἀντιφάσεως θ' ἀ ἐξαρτηθῇ ἡ λύσις ὅλων τῶν προβλημάτων.

Ἄλλ' ὑπάρχει πραγματικὴ ἀντίφασις μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν ἐννοιῶν ἢ ὄχι; Καὶ τί εἶναι ἀντίφασις; Ὅταν ἓνα πράγμα τὸ δέχομαι ὅτι εἶναι καὶ δὲν εἶναι, αὐτὸ λέγεται ἀντίφασις; Π. χ. ὁ ἀριθμὸς 2 εἶναι 2 καὶ συγχρόνως δὲν εἶναι 2. Μία ἄλλη ἀντίφασις εἶναι π. χ. ὅτι τὸ $2+2=4$ καὶ συγχρόνως τὸ $2+2=$ ὄχι 4. Ἡ ἐννοια τῆς αἰτιότητος καὶ ἡ ἐννοια τῆς φιλοσοφικῆς ἐλευθερίας εἶναι ἀντιφατικαί; Νομίζομεν ναί, ἀφοῦ ἡ μία ἐννοια δὲν ἢμπορεῖ νὰ νοηθῇ παρὰ ὡς ἀρνησις τῆς ἄλλης· ἡ μία ἀπ' αὐτῆς, ἡ αἰτιότης συμπίπτει μὲ τὸ θετικὸν σύμβολον τὸ (+) καὶ ἡ ἄλλη, ἡ βουλευτικὴ ἐλευθερία, μὲ τὸ ἀρνητικὸν σύμβολον τὸ (-). Μὲ αὐτὰ τὰ δύο σύμβολα θ' ἀ ἐξηγηθοῦν ὅλες οἱ λέξεις καὶ πρώτη ἀπ' ὅλες ἡ λέξις: ἀντίφασις.

Ἀντίφασις σημαίνει ἓνα πράγμα νὰ εἶναι καὶ νὰ μὴν εἶναι. Εἰς μίαν ἀντίφασιν περιπίπτομεν ὅταν δεχώμεθα π. χ. ὅτι ἓνα πράγμα εἶναι καὶ δὲν εἶναι, ὅτι τὸ 2 εἶναι καὶ δὲν εἶναι 2.

Ἡ ἀντίφασις ὅμως φαίνεται πὺθ' εἶναι συμφυῆς μὲ τὴν οὐσίαν τῶν πρωτογενῶν στοιχείων τοῦ + καὶ τοῦ -, διότι μέσα

εἰς τὸ + ὑπάρχει τὸ — καὶ μέσα εἰς τὸ — τὸ +, διότι τὸ καθένα ἀπ' αὐτὰ τὰ δύο χωριστὰ δὲν ἠμπορεῖ νὰ νοηθῇ, διότι τὸ καθένα ἀπ' αὐτὰ τὰ δύο εἶναι καὶ ἄρνησις τοῦ ἄλλου καὶ συνεξάρτημα αὐτοῦ.

Τί σημαίνει τώρα ἀναγκαιότης; Καὶ τί αἰτιότης; Τί σημαίνει φιλοσοφικὴ ἐλευθερία καὶ τί αὐτεξούσιον; Τί σημαίνει ντετερμινισμὸς καὶ τί ἰντετερμινισμὸς ἢ ἀπροσδιοριστία; Ποία ἢ βαθυτέρα ἔννοια, ἢ ἐπεξηγήσις ὄλων αὐτῶν τῶν λέξεων; Ὑπάρχει ἄραγε κανένας δρόμος πού νὰ ἠμπορῇ νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ εἰς τὴν ἐρμηνείαν τῶν διαφόρων λέξεων; Τί εἴδους κατασκευάσματα εἶναι οἱ λέξεις; Ὑπάρχουνε μέσα στὴν φύσιν ἢ φτιάνονται ἀπὸ μᾶς, καὶ ἂν εἶναι ἔτσι, ἀπὸ τί ὑλικὸ φτιάνονται;

Κάθε μία λέξις ἔχει καὶ ἰδιαίτερο ἀντίκρουσμα; Ἡ ὑπάρχει μία κοινὴ ἀφετηρία, μία ὁμοιογενὴς οἰκοδομικὴ ὕλη ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἴσως φτιάνονται ὅλες;

Ἡ ὑπόθεσις π. χ. ὅτι δὲν ὑπάρχουν πολλαὶ καὶ διάφοροι ἔννοιαι, ἀλλὰ μία καὶ μόνη μὲ τὸ ἀρνητικὸν τῆς καὶ μὲ ἓνα ἀπεριόριστον ὀνοματολόγιον, εἶναι ἀπαράδεκτη ἢ ἠμπορεῖ νὰ ἐποικοδομηθῇ; Ἄς ἀρχίσωμε τὴν ἐρευνα ἀπὸ δύο πολὺ σημαντικὰς ἔννοιαι, πού συμβολίζονται μὲ τοὺς ὄρους αἰτιότης καὶ βουλευτικὴ ἐλευθερία.

Ἡ φιλοσοφικὴ ἐλευθερία (ἐλευθερία βουλήσεως) πού τελευταίως κυκλοφορεῖ καὶ μὲ ἄλλο ὄνομα, ὡς ἀρχὴ τοῦ ἀπροσδιορίστου, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ νοητὴ ἀλλέως παρὰ ὡς μὴ αἰτιότης, ὡς ἄρνησις τῆς αἰτιότητος, ὡς μία ἄνευ αἰτίων, ἄρα μία ἐκ τοῦ μηδενὸς δημιουργία.

Εἶμαι ἐλεύθερος ὑπὸ τὴν φιλοσοφικὴν ἔννοιαν, σημαίνει: ἔχω δημιουργικὴν ἐλευθερίαν καὶ δὲν ὑπόκειμαι εἰς οἶονδήποτε αἰτιώδη ἐξαναγκασμόν. Δὲν ἐξαρτῶμαι ἀπὸ παραγωγικὰ αἷτια, ἀπὸ ἐξωτερικὰ ἢ καὶ ἐσωτερικὰ ἐμπόδια ἢ ἐλατήρια, ἀπὸ ἐξωτερικὰς ἢ καὶ ἐσωτερικὰς παρορμήσεις. Ὅλες αὐτὲς οἱ λέξεις αἷτιον, ἐμπόδιον, ἐλατήριον, παρόρμησις, δὲν διαφέρουν ἴσως παρὰ ὡς πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ μοναδικοῦ ἢ τοῦ συνεργοῦ ἢ συμπράττοντος αἷτιου.

Δεχόμενος ἐλευθερίαν, καταλύω καὶ ἀρνοῦμαι, χωρὶς νὰ τὸ ἀντιλαμβάνωμαι, τὴν ἔννοιαν τῆς αἰτιότητος, διότι ἐλευθερία βουλήσεως σημαίνει ἀπουσία αἷτιων καὶ ἰσοῦται μὲ τὴν μὴ αἰτιότητα.

Ἄλλὰ τότε τί εἴδους πρᾶγμα εἶναι αὐτὴ ἢ λεγομένη ἔννοια ἢ ἀρχὴ τῆς αἰτιότητος, τῆς ὁποίας τὸ ἀντίθετον ἰσοῦται μὲ τὴν φιλοσοφικὴν ἐλευθερίαν ἢ ἀπροσδιοριστίαν; Μήπως θὰ ἠμποροῦσε π. χ. νὰ ὀρισθῇ ὡς σχέσις αὐστηρᾶς ἀναγκαιότητος, ὡς ὀρθολογισμὸς, ὡς λογικὴ ἀναγκαιότης; Μήπως εἶναι ἴσως τὸ διακριτικὸν γνώρισμα τῆς λεγομένης πνευματικῆς ἰσορροπίας ἢ ἐχεφροσύνης; Μήπως εἶναι αὐτὸ πού λέγεται ὕλη καὶ ὑλικὸς

κόσμος; Ἄλλὰ λύεται ἓνα ζήτημα μὲ τὴν ἀλλαγὴ μιᾶς λέξεως διὰ μιᾶς ἄλλης; Ἐὰν π.χ. ἔδεχόμεθα ὅτι αἰτιότης ἴσον ἀναγκαιότης, θὰ ἔπρεπε ἀμέσως νὰ ἐξηγήσουμε τί εἶναι ἀναγκαιότης· καὶ ἐὰν ὡς ἀναγκαιότητα ἔδεχόμεθα τὴν λεγομένην λογικὴν ἢ αὐτὴν τὴν νοητικὴν μας ὑπόστασιν ἢ ἀκόμη τὴν λεγομένην ὕλικὴν καὶ μηχανιστικὴν ἀντίληψιν, ὁμοίως τὸ πρόβλημα θὰ μετετίθετο πάλιν εἰς μίαν ἄλλην λέξιν καὶ διαδοχικῶς πάλιν σὲ κάποια ἄλλη καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς.

Ὅταν δοκιμάζουμε νὰ ἀναλύσουμε ἢ νὰ ἐξηγήσουμε μιὰ λέξι ἢ μιὰ ἔννοια, θὰ χρειασθοῦμε ἀπαραιτήτως ἄλλες λέξεις, οἱ ὁποῖες μὲ τὴν σειρά τους θὰ πρέπει ὁμοίως νὰ ἐξηγηθοῦν. Τὸ πρᾶγμα συνεχῶς μετατίθεται ἀπὸ τὴ μία λέξι εἰς τὴν ἄλλη. Ποῦ θὰ πάη, κάπου πρέπει νὰ σταματήσῃ.

Φαντασθῆτε ἓνα μυαλὸ ἀνήσυχο ποὺ δὲν ἔμπορεῖ μὲ λέξεις νὰ ἰκανοποιηθῇ. Γιὰ νὰ τοῦ ἐξηγήσουμε τὴ μία λέξι τοῦ σερβίρουμε ἄλλη, καὶ τὴ νέα αὐτὴ ἐπίσης τὴν ἐξηγοῦμε μὲ κάποια ἄλλη καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Ἀτελείωτος παράταξις λέξεων. Ἔτσι φθάνουμε σὲ μερικὲς τελευταῖες λέξεις καὶ δὲν ἔμποροῦμε νὰ προχωρήσουμε. Γυρίζουμε τότε ὀπίσω καὶ ἐξηγοῦμε τανάπαλιν τὴν τελευταία λέξι μὲ τὴν προηγούμενην.

Ἡ ἔννοια τῆς αἰτιότητος θὰ ἔμποροῦσε π.χ. νὰ ὀρισθῇ ὡς σχέσις ἀναγκαιότητος, ὡς ὕλιστικὴ ἢ μηχανιστικὴ ἀντίληψις, ὡς μία σχέσις ἀναπόφευκτος, ὡς μία σχέσις συνυφασμένη ἢ ὄχι μὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρόνου.

Ἄλλὰ τὸ πρόβλημα δὲν λύεται μὲ τὰς διαδοχικὰς αὐτὰς μεταθέσεις.

Ἐπάρχει ἴσως διαφορὰ μεταξὺ μιᾶς αἰτιώδους σχέσεως καὶ μιᾶς σχέσεως λογικῶς ἀναγκαίας; Τὸ $2+2=4$ εἶναι συγχρόνως αἰτιώδης σχέσις καὶ μία σχέσις λογικῆς ἀναγκαιότητος ἢ ὄχι; Καὶ τί ἐννοοῦμε, ὅταν λέμε σχέσις λογικῆς ἀναγκαιότητος; Πῶς νὰ ἐξηγηθῇ ὅτι εἰς τὸ κάθε τι, ποὺ βλέπω καὶ αἰσθάνομαι καὶ νοῶ, ζητῶ κάποιαν αἰτίαν καὶ παραδέχομαι ὡς κάτι ἐκ τῶν προτέρων εἰς τὸν νοῦν αὐταπόδεικτον καὶ αὐτονόητον, ὅτι τίποτε δὲν ὑπάρχει χωρὶς αἰτίαν; Ἄλλὰ παρ' ὅλα αὐτὰ δὲν ἔμπορῶ ἀκόμη νὰ καταλάβω τί πρᾶγμα εἶναι αὐτὴ ἢ ἔννοια τῆς αἰτιότητος;

Αἰσθάνομαι ἓνα ἄλγος, ἓνα ἄλλο δυσάρεστο ἢ εὐχάριστο συναίσθημα. Ἐξαίφνης καὶ στὰ καλά καθούμενα μοῦ κατεβαίνει μιὰ ἰδέα, ἢ ἐνῶ γύρω μου ἐπικρατεῖ γαλήνη ἢ θόρυβος, ἀρχίζω αἰφνιδίως νὰ μουρμουρίζω μιὰ μελωδία καὶ ἀναρωτιέμαι ἀμέσως, πῶς γίνονται ὅλα αὐτὰ; Δὲν μοῦ χρειάζεται πολὺς κόπος γιὰ νὰ βρῶ, πῶς εἶναι μέσα εἰς τὴ σκέψιν μου αὐτονόητος ἢ ὑποχρέωσις ποὺ αἰσθάνομαι νὰ ἀναζητήσω γιὰ ὅλα αὐτὰ κάποιαν αἰτίαν. Θὰ ἐκινδύνευε νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἀνόητος ἢ ἀφελὴς ἐκεῖνος, ποὺ θὰ ἐτολμοῦσε νὰ ὑποστηρίξῃ τὴ γνώμη ὅτι

Θὰ ἤμποροῦσε ἓνα φυσικὸν φαινόμενον ἢ ἓνα ὑποκειμενικὸν συναίσθημα νὰ ὑπάρξῃ χωρὶς αἰτίαν; Μᾶλλον ναί. Ἄλλὰ δὲν μπορῶ ἀκόμη νὰ ἐννοήσω τί εἶδους πρᾶγμα εἶναι αὕτη ἢ ἔννοια τῆς αἰτιότητος, παρ' ὅλο πὺ καταλαβαίνω πὺς εἶμαι ὑποχρεωμένος παντοῦ καὶ πάντοτε νὰ ἀναζητῶ κάποιαν αἰτίαν, παρ' ὅλο πὺ ἢ λεγομένη ὁδὸς τῆς λογικῆς ἀναγκαιότητος, ἢ αἰτιοκρατικῆ λεγομένη μέθοδος καὶ ἀντίληψις, ἀποτελεῖ ἀπὸ μιᾶς ἀπόψεως κριτήριον τῆς εὐφυΐας καὶ τῆς ἐχεφροσύνης.

Αἰσθάνομαι ὁμολογουμένως τὴν ἀκατανίκητον ἀνάγκην νὰ μὴ μπορῶ νὰ ἰδῶ τίποτε χωρὶς αἰτίαν, ἀλλὰ δὲν μοῦ εἶναι δυνατὸν παρ' ὅλα ταῦτα νὰ καταλάβω ἀκόμη τί σημαίνει αἰτία.

Συμβαίνει συχνὰ νὰ ἀκοῦμε καὶ νὰ διαβάζουμε τοὺς διαφόρους ὁμιλητὰς καὶ συγγραφεῖς νὰ ὑποστηρίζουν μίαν ἀποψιν, ὅτι αὐτὸ εἶναι ἐσφαλμένον ἢ ὅτι αὐτὸ πὺ ὑποστηρίζεται ἀπὸ τὸν Δεῖνα δὲν εἶναι ὀρθόν, ἢ ὅτι ἀντιβαίνει ἀκόμη καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν στοιχειώδη λογικὴν, καὶ ὅτι αὐτὸ ἐξηγεῖται μᾶλλον ἔτσι καὶ ὅτι ἢ ὀρθὴ χμ! ἐρμηνεῖα εἶναι αὕτη... καὶ ὅτι κάθε ἄλλη γνώμη ἀπ' αὐτὴν ἀποτελεῖ πλάνην. Χμ! κτλ. κτλ. καὶ μετὰ τινὰς ὀλίγας λέξεις ἢ φράσεις προσθέτει ὁ ὁμιλητὴς τὸ ἄρα, τὸ ἐπομένως ἢ τὸ συνεπῶς, τὸ συμπεραίνομεν εὐλόγως κλπ. κλπ. Χμ! Ἄλλὰ προτοῦ προχωρήσῃ, ἐρωτήστε τον. Τί σημαίνουν ὅλα αὐτά; Ποῖον πρᾶγμα λέγεται ὀρθόν ἢ ἐσφαλμένον; Τί εἶναι στοιχειώδης λογικὴ; Τί σημαίνει αὐτὸ τὸ ἐπομένως πὺ μᾶς παρεμβάλλετε. Θὰ ἠθέλαμε νὰ μᾶς ἐξηγήσετε μίαν πρὸς μίαν ὅλες τίς λέξεις. Νομίζομεν ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ σοβαρὰ διὰ τὴν ἀλήθεια ἐρευνα καὶ θεώρησις φιλοσοφικῆ τοῦ κόσμου, ὅταν ὡς βασικὴ προϋπόθεσι δὲν ἀναγνωρίσουμε τὴν ὑποχρέωσι, πὺ ἔχουμε, νὰ ἀναλύσουμε τὴ σημασία ὅλων τῶν λέξεων.

Ἐὰν δὲν ἀναλυθοῦν ὅλες οἱ λέξεις μίαν πρὸς μίαν, δὲν κάνομε τίποτε. Δὲν κάνομε ἄλλο τι παρὰ νὰ ἐξαντλούμεθα εἰς ἀφελεῖς ἀπεραντολογίας. Τὸ νὰ θεώμεθα ἑαυτοὺς μὲ αὐταρέσκειαν καὶ κομπορημοσύνην ὡς θριαμβευτὰς καὶ ἐφευρέτας τῆς ἀληθείας, ἀραδιάζοντας στριφνὲς καὶ ἀκατάληπτες φράσεις, χωρὶς νὰ μποροῦμε νὰ ἔχουμε στὴ διάθεσί μας γενικοῦ κύρους κριτήρια διὰ τὴν ἐρμηνείαν τῶν διαφόρων λέξεων, χωρὶς νὰ ἔχουμε φυσικὰ μέτρα γιὰ νὰ μετρήσουμε τὴν ὑποτιθεμένην ὀρθότητα τῶν ἀπόψεών μας, διὰ νὰ διαχωρίσουμε τὸ ὀρθὸν ἀπὸ τὸ μὴ ὀρθὸν καὶ τὸ λογικὸν ἀπὸ τὸ παράλογον, αὐτὸ ἀποτελεῖ μιὰ παιδαριώδη κενοδοξία καὶ οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον προάγει τὸ μεγάλο καὶ μοναδικὸ πρόβλημα τῆς Γνώσεως.

Ὅταν, λοιπόν, γιὰ νὰ ἐξηγήσουμε μιὰ λέξι χρησιμοποιοῦμε μιὰν ἄλλη καὶ αὕτη πάλι τὴν ἐξηγοῦμε μὲ κάποια ἄλλη κ.ο.κ. ἐμπίπτουμε μέσα εἰς ἓνα φαῦλο κύκλον, ἀπὸ τὸν ὁποῖον δὲν μποροῦμε εὐκόλα νὰ βγοῦμε. Ὅταν ὑποστηρίζοντας μίαν οἰανδή-

δήποτε ἀποψιν μετά τινος ὀλίγας λέξεις ἢ φράσεις προσθέσουμε τὸ «ἐπομένως», αὐτὸ τὸ ἐπομένως, πὺ παρεμβάλλουμε, σημαίνει λογικὴν ἀναγκαιότητα ἀναπόφευκτον δι' ὅλα τὰ νοῦντα ὄντα. Σημαίνει ἀκόμη ὅτι αὐτὸ τὸ προηγούμενον ἐκ τοῦ ὁποίου ἔπεται κατ' ἀνάγκην αὐτὸ τὸ ἐπόμενον, ὅτι αὐτὸ τὸ προηγούμενον δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἀμφισβητηθῇ ἀπὸ τοὺς ἀκροατάς μας καὶ ἀπὸ ἡμᾶς αὐτοὺς. Ἐὰν ὅμως αὐτὸ τὸ προηγούμενον εἶναι τυχὸν ἀμφισβητήσιμον, δὲν ἔχει καμμίαν θέσιν αὐτὸ τὸ «ἐπομένως» πὺ παρεμβάλλουμε. Εἶναι ἀπαραίτητον σὲ κάθε συζήτησι νὰ ἐξετάζουμε τίς ἀφετηρίες ἀπὸ τίς ὁποῖες ξεκινᾶμε καὶ νὰ ἐλέγχουμε ἐὰν αὐτὲς εἶναι ἢ ὄχι ἀμφισβητήσιμες.

Τὸ ξεκίνημά μας, λοιπόν, γίνεται μὲ τὴν προκαταβολικὴν διαπίστωσιν ὅτι δὲν ὑπάρχουν ἀφετηρία, μὴ δυνάμεναι νὰ τεθοῦν ὑπὸ ἀμφισβήτησιν. Οἷαδὴποτε ἀφετηρία, λαμβανομένη ὡς ἀλήθεια ἐκ τῶν προτέρων εἰς τὸν νοῦν αὐταπόδεικτος, τίθεται ὑφ' ἡμῶν τῶν ἰδίων ἐν ἀμφιβόλῳ ἐξ αὐτῆς τῆς ἀντιφατικῆς φύσεως τοῦ γνωστικοῦ μας ὄργανου.

Δὲν θὰ μπορέσετε νὰ εἰσέλθετε εἰς τὸν ναὸν τῆς Φιλοσοφίας, ἐὰν δὲν ἐπιμείνετε πολὺ καὶ δὲν συλλάβετε τὴν ἀντιφατικὴν νοοτροπία ὅλων ἡμῶν τῶν πρακτικῶν ἀνθρώπων. Εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπιμείνουμε πολὺ σὲ μερικές κοινόχρηστες λέξεις καὶ φράσεις, γιατί μαζὶ μ' αὐτὲς θὰ βαδίσουμε πρὸς ἐκεῖνο, πὺ λέγεται ἐπιστημονικὴ καὶ φιλοσοφικὴ ἀλήθεια. Χιλιάδες λέξεις καὶ φράσεις τῆς ἡμερησίας χρήσεως μᾶς ἀποκαλύπτουν τὴν ἀντιφατικὴν μας φύσιν,

Γνωστικὸν ὄργανον εἶναι θέσις καὶ ἄρνησις τῆς θέσεως, εἶναι ἀναγκαιότης καὶ μὴ ἀναγκαιότης μαζὶ.

Εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀπαλλάξουμε τὸν ἑαυτὸ μας ἀπὸ τὴν παραπλανητικὴν ἐπίδρασιν ἐνὸς ἀπείρου μεγάλου ἀριθμοῦ λέξεων καὶ φράσεων ἐμφανιζομένων εἰς ἡμᾶς ὑπὸ μάσκαν. Εἶναι ἀνάγκη νὰ κατανοήσουμε, ὅτι οἱ δύο βασικὲς ἐννοιες τῆς ἀναγκαιότητος καὶ τῆς μὴ ἀναγκαιότητος, ἐνῶ εἶναι ἀμοιβαίως ἀντιφατικὲς, ἀφοῦ ἢ κάθε μία χωριστὰ δὲν ἠμπορεῖ νὰ νοηθῇ παρὰ ὡς ἄρνησις τῆς ἄλλης, ἐν τούτοις οὐδέποτε χωρίζονται.

Ἡ ὅλη ἢ ἀπεραντοσύνη τῶν λέξεων καὶ τῶν ἐννοιῶν φαίνεται πὺς οἰκοδομεῖται ἐπάνω σ' αὐτὰ τὰ δύο ἀντιφατικὰ βᾶθρα. Τὸ ἓνα ἀναιρεῖ ὅ,τι βεβαιώνει τὸ ἄλλο, ἀλλὰ ἀνθρώπινη ζωὴ εἶναι ἢ σύνθεσις καὶ τῶν δύο αὐτῶν μαζὶ.

Δύο πολὺ συνηθισμένες λέξεις, τίς ὁποῖες συναντᾶμε σὲ κάθε μας συζήτησι καὶ σὲ κάθε μας μελέτη, εἶναι οἱ λέξεις: ὕλη καὶ αὐλῖα καὶ ὅλα τὰ ἐξ αὐτῶν παράγωγα, ὕλικὸν καὶ αὐλον ἢ πνευματικόν, ὕλισμός, πνευματισμός κλπ. τῶν ὁποίων τόση κατὰχρησις γίνεται ὑφ' ὅλων ἡμῶν.

Φαίνεται σὰν πολὺ παιδαριώδης καὶ ἀφελῆς οἷαδὴποτε συ-

ζήτησις ἢ μελέτη, ποῦ γίνεται χωρὶς μίαν προκαταβολικὴν συμφωνίαν περὶ τῆς ἀκριβοῦς σημασίας καὶ τοῦ ἀκριβοῦς ὀρισμοῦ ὄλων αὐτῶν τῶν λέξεων.

Πόσες φορές ὁμιλοῦμεν περὶ δικαιοσύνης, περὶ ἠθικῆς, περὶ ἀγαθότητος καὶ περὶ ἀρετῆς, ὥσάν νὰ ὑπῆρχε διὰ κάθε μία ἀπ' αὐτῆς τὶς λέξεις ἕνας ὀρισμὸς δι' ὅλους μας ὑποχρεωτικός.

Συζητήσεις ἀτελείωτοι διεξάγονται μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων καὶ συγγραφαὶ περιώνυμοι βλέπουν τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος χωρὶς μίαν προκαταβολικὴν συμφωνίαν περὶ τῆς ἀκριβοῦς σημασίας καὶ τοῦ ἀκριβοῦς ὀρισμοῦ τῶν βασικωτέρων τοῦλάχιστον λέξεων.

Ἔτσι διαβάζουμε καὶ ἀκοῦμε περὶ ὕλισμοῦ, ἰδεαλισμοῦ ἢ πνευματισμοῦ, περὶ θρησκευτικῆς πίστεως καὶ χριστιανοσύνης, περὶ ἠθικῆς, περὶ ἀρετῆς, περὶ οὐσίας καὶ περὶ τελειότητος, περὶ θεῶν καὶ ἡμιθέων καὶ περὶ τόσων ἄλλων πραγμάτων, χωρὶς νὰ ἔχουμε σαφῆ ἰδέαν τί πρᾶγμα λέγεται ὑλικὸν καὶ τί ἄϋλον, τί σημαίνει χριστιανοσύνη καὶ τί ἀρετή, ἢ τί εἶναι δικαιοσύνη, ἀγαθότης καὶ τελειότης. Καταντᾷ ὁ καθένας μας νὰ ἐρμηνεύῃ τὶς διάφορες αὐτῆς λέξεις μὲ ἕνα δικό του τρόπο παίροντας στὴν τύχη μιὰ κάποια θέσι εἰς αὐτὴν τὴν βαβυλωνίαν τῶν αἰρετικῶν.

Οἱ περισσότεροι ἐξ ἡμῶν δεχόμεθα μὲ ἀπίστευτον ἀφέλειαν, ὅτι ὑλὴ καὶ ὑλικὸς κόσμος εἶναι πᾶν τὸ ὑποπίπτον εἰς τὰς αἰσθήσεις, (ὅ,τι πιάνουμε στὰ χέρια μας, ὅ,τι ἀπτόμεθα) καὶ ἀντιθέτως ἄϋλία καὶ πνευματισμὸς πᾶν τὸ μὴ ὑποπίπτον εἰς τὰς αἰσθήσεις μας. Αἱ ἰδέαι καὶ αἱ ἰδεαλιστικαὶ ἢ ἰδεοκρατικαὶ κοσμοθεωρίαι ἀνάγονται ἀβασανίστως καὶ ἐσπευσμένως εἰς τὰς ἀϋλους ὄντοτητας. Περ' ἕργως ὅμως ὑπάρχουν πολλὰ ὑλικά πράγματα μὴ ὑποπίπτοντα εἰς τὰς αἰσθήσεις καὶ ἀντιθέτως πολλαὶ ἰδέαι μὲ ὑλιστικὸν περιεχόμενον.

Ἐπειδὴ λοιπὸν οἱ περισσότερες λέξεις καὶ ἔννοιαι μοιάζει σὰν νὰ εἶναι σύνθετες καὶ νὰ περικλείουν ἐν ταῦτῳ κάτι ἀπὸ τὸ ὑλικὸν καὶ τὸ ἄϋλον, γιὰ νὰ ἔχη σοβαρότητα καὶ κῦρος οἰαδήποτε συζήτησις ἢ μελέτη, εἶναι ἀνάγκη νὰ ζητήσουμε νὰ βροῦμε τὸ πρωτογενὲς ὑλικόν, εἰάν ὑπάρχη, τὰ πρωτογενῆ στοιχεῖα ποῦ ἴσως κρύβονται κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τῶν λέξεων.

Εἶναι δι' ἡμᾶς ἀναντίρρητον πὼς ὅλη αὐτὴ ἡ ἀπεριόριστος ποικιλία λέξεων καὶ ἐννοιῶν κρύβει στὸ βάθος δύο μόνον ἀπλᾶ πράγματα πού, ἂν καὶ δὲν ἤμποροῦμε νὰ τὰ συλλάβουμε εἰς τὴν ἀληθινὴν τους φύσιν, ἤμποροῦμε ἴσως νὰ τὰ ἐκφράσουμε δι' ἑνὸς θετικοῦ καὶ ἑνὸς ἀρνητικοῦ συμβόλου : μὲ ἕνα (+) καὶ μὲ ἕνα (—).

Ἡ ἀπολύτως βεβαία καὶ σταθερὰ ἀφετηρία, τὸ ὀρθολογιστικὸν ἰδεῶδες, τὸ προαιώνιον αὐτὸ αἶτημα τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι